

ADATOK.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY GAZDASÁGI UTASÍTÁSA A GYULAFEHÉRVÁRI TISZTTARTÓ RÉSZÉRE.

*Instructio pro Egregio Michaele Cikó de Veresmart bonorum Curiae
nostrae Albensis provisore. Anno 1634. die 26. Januarii facta.*

1. Minden helyeken odavaló jószágunkban, egész falukban és portokban valamennyi jobbágyink vannak és lesznek, azoknak neveket, fiokat felirassa, hogy így ha jövedőben valamelyik azok közül másuvá találtatnék is menni avagy vitetni, ez uton és modon tudhassák meg és találtathassék fel és el is ne idegenülhessen jószágunkból. Azonképpen minden jobbágyoknak lábas marháit is mind jövedelmekkel, adójokkal és szolgálatjokkal s abban való rendtartással egyetemben Urbarium szerint connumeraltassa és regestáltassa, magát pedig a jószág között úgy viselje udvarbiránk, hogy jo(b)bbágyink nem hogy fogynának, hanem inkább gondviselése által augealtassanak, minden marhájokban, számokban és értékekben is, mert ha épülnek, jó industriáját; ha pedig fogynak és szegényednek alatta jobbágyink, kárunkat ismerjük tőle, el is nem szenvedjük neki.

2. Valami ma elvégezhet, holnapra ne halasza, mert semminemű hasznot ember nem igen szokott venni és nyerni a halogatásból.

3. Mi kárunkkal hasznot magának se magunkéból se jobbágyinkéből ne hajthasson se keresessen semmi úton módon és semmi praetextus alatt, hanem tőlünk elrendeltetett praebendával contentus legyen.

4. Maga pénzét a mi pénzünk közé ne elegyitse, pénzünkkel is maga számára ne kereskedjék. sem az magáéból oly kereskedést ne indítson, ki a mű jövedelmünknek kárára és fogyatkozására lenne, ha magát óvni akarja.

5. Magához tartozó avagy tisztai alatt levő minden rendbeli szolgáltnak praebendásoknak tőlünk kegyelmesen elrendelt praebendájok megadassék, fizetések pedig az esztendőszolgáknak cantoronként, hó-

pénzeseknek hószámszerint legyen megadva minden fogyatkozás nélkül, hogy minket ne busítsanak érette. A kiknek penig gabona fizetések jár és gabonát ad nekik, azt buzának ne írják rogestumba és annak ne is nevezze, mivel animadversio leszen róla. Ha mely szolgálunk penig meghalvának, avagy búcsúvéve elhagynának avagy penig elszöknének, avagy hogy akármi úton módon változnának és mások rendel(tet)nének helyekbe, mind az előbbiek elmulásának, változásának, mind pedig az maguk be állásának napja, ideje nyilván és igazán fellegyen írva, hogy kinek, meddig, mikor kezdetett, mikor végeztetett praebenda adása, végezése, kezdeti és egyéb fi(zet)ése is tudathassék és constáljon bizonyosan.

6. Udvarbiránk minden utonjáróknak infestálásoktól a szegény népet igen meg(oltal)mazza; arra is penig igen reá vigyázzon udvarbiránk, hogy a falusi[s városi]polgárok a szegény községet illetlen adózásokkal, vétellel, utonjáróknak való gazdálkodásoknak szine alatt rovással, semmivel ne terheljék, busítsák, hanem a falunak közönséges szülő és malom jövedelméből vagy koresomájából teljesítsék. Erről is tőlök esztendőnként számot vesznek.

7. Mindenféle gabonabeli majorságot, buzát, árpát, zabot felesen vettessen [a mint] legjobban jószágunk reá érkezik. Ezen kívül elegetendő lencsét, kölest, lent, kendert és egyéb mindenféle leguminat vettessen, kítkit jó alkalmas ideje korán, azokat penig az üdönek jövén sz[árazsága] kár nélkül hordassa és takartassa be az jóüdövel al[kalmatlansággal] ebből is kárainkat ugy távoztassa, hogy maga kára leszen és [magának tulaj]donítsa. Majorság szántóföldeinkben, kerteinkben és réteinkben maga hasznára semmi úton és módon ne tulajdonítson az az földekben maga számára be ne vettessen semmi részről, réteinket zabunkat maga barmaival, ökreivel, feles lovaival ne étesse ja kiről alioquin megadja az árrát. Ha penig akár mely v majorkodó helyeinkben való gondviselő szolgálunk közül az mü fben maga számára bevetni merné, vagy be is vetett volna, az olyan termésestől, gyümölcsöstől suo tempore számunkra takarittassék az mely industriával maga számára való szántáshoz, vetéshez hozkezik udvarbiránk vagy más szolgálunk az mü földünkben azonaval, az mü oeconomiánkhoz miért nem érkezhetnék?

8. Történik ne talán ez is, hogy udvarbiránk vagy utána való gondviselők, szolgálk, ispánok jobbágyinkat magok munkájával terhelik, szántatnak, vettetnek, arattatnak, kaszáltatnak avagy akármit dolgoztatnak magok számára és majorkodtatnak magok számokra véllek, ki miatt dolgainkban sokszor hátramaradás, majorságinkban is kár és jobbágyink dolgában is fogyatkozás esik, mivel az üdönek jován magoknak dolgoztatnak véllek, az magunk dolga és jobbágyinké is alkalmatlan esős

időre marad és halad, majorságunk gyakran oda is vész, sőt maga dolgozóhoz is az mint irók nem érkezhetik, az jobbágy is miatta, melyekből kárvallásra és szegénységre jutnak, az magunk szolgálatjára sem lehetnek alkalmasok. Néha talám szekerességgel is bántódnak lovok veszedelmével fizetés nélkül. Esetik ez is, hogy az üdönök alkalmatlan voltán holmi majorságbeli dolgot szántást vetést véghez vinni elmulatnak és azután alkalmas üdő érkezvén be, minden munkájok szaporátlan és káros, mindezekből azért is egyéb negligenciajok miatt lehető károktól is úgy óvják magokat, hogy azokbeli károkat megfizettetjük vélek.

9. Valamely majorkodó helyhez majorság szőlők is vannak, azokat is úgy procurálja udvarbiránk, a mint legjobban kívántatik procuratioja, annak idejekorán minden mivét megadja, megmiveltesse, el ne pusztuljanak, hanem inkább épüljenek gondviselése alatt. A szüretnek idejét pedig valamikor Isten előhossa, szöleinknek mustját, löréjét jó és minden szag nélkül, penész nélkül való hordókban szüresse be, a törkölyét pedig sertésmarhák tartására, kiváltképpen pedig mikor makk nem teremne, elrakassa. Az boroknak pedig töltésekre, tisztán tartásokra és vélek való jóbánásra s ahozvaló minden eszközökre szorgalmatos gondja legyen, mert ezeknek fogyatkozásokból is maga vall kárt.

10. Mindenféle majorságunkat pedig gyakorta meglátogassa, azokra következő ártalmakat eleve lássa és távoztassa, hogy sem fűvében sem kalongyájában vetésinkben és egyébféle takarmányunkban kárt ne valljunk.

11. Lenre, kenderre minden majorságinkból valókra, minden dézmákból esztendőre gondja legyen, az üdönök az jóván áztassa, száraztassa és megcsináltassa, szokott helyére mindenek felett berakassa. Jobbágy asszonyinkra maga kenderét ki ne ossza fenni. Takácsokkal, a kik mesterségekkkel nekünk tartoznak szolgálni, maga számára vásznat, se egyebet a mi hasznunknak mulásával ne szövessen.

12. Kerteinkben pedig mindenféle vetemént, mely nélkül egy nap is nem lehetnek házaink, oly bőséggel vettessen, hogy nemesak ottvaló udvarunk, konyhánk szükségérevaló legyen elegendő, hanem masuvá is, az hová rendelésünk szerént kívántatik, adminisztrálhasson elégképpen; pénzt is teremtsen pedig belőle és a kertésznek abból fizessen, de fizetését véle megszolgáltassa, heában néki ne fizessen, alioquin nem acceptáltatik.

13. Mindenféle lábasmarháinkra, valamik inventarium szerint kezébe adatnak, oly gondot viseljen, hogy ne csak meg tekintellje, de azoknak nyavalyájokra is igen vigyázzon és ha némelliknek nyavalyájok esik, megorvosoltassa, jó gondviselő pásztorokat tartván mellettek. Téli üdön pedig ételekre és teledő-helyekre szorgalmatos gondja legyen.

Szaporodása gondviseletlensége miatt el ne vesszen és mindenféle marháinknak hasznok, sajtjok, vajok és túrójok s gyapjok külön annak módja és szokott rendi szerint megtakaríttassék, kárnélkül conserváltassék és a hová kívántatik avagy konvertalni fogjuk, oda erogáltassanak.

14. Malmainknak gondviselésére hütös molnármestereket és szolgálendeket esküdtessen udvarbiránk, az kik senkinek ne öröltessenek vám nélkül, minden héten szombaton a vámbuza megosztassék, az hütösbiró maga nem, hütös polgártársa a malommesterrel együtt lévén rovást tartssanak. Udvarbiránk pedig a mit malminkból percipial, ne csak maga notálja, hanem a hütös birónak avagy polgárnak és molnármesternek minden perceptiokról cedolát adjon és a honnét eddig sabbathalis járt vagy papoknak vagy deákoknak, azt igazán ezután is kiszolgáltassa és megadja. A jo molnárokat pedig ajándékért és maga privatumáért ne változtassa, hogy valami roszakat avagy igazságtalan embereket állasson helyekben. Malmainkra pedig oly szorgalmatos gondja és vigyázása legyen, hogy gondviseletlensége miatt ne romoljanak pusztán, haszon nélkül ne álljanak, mert a mennyi idő alatt haszontalan állani comparealtatnak a malmok, annak a kárát az udvarbirón veszik meg. Mely dolgot sernevelő házainkra is értsenek az udvarbirák. A mely helyeken pedig más földes urakkal közmalmunk van és egyik a másik negligentiájához képest a malmot pusztulni hagynák, ott azaránt is ami részünkre való kárt az udvarbiró fizeti meg, úgy leszen a más földes ur részéről is, elhittük, mert az is a maga kárát az udvarbiráján veszi meg. De mi a mi részünkről parancsoljuk udvarbiránknak, ha hol ilyen közös malmunk leszen, hogy magán elmulni semmit is ne engedjen a malomnak épen való tartásából, haszonvételeből, mert maga fizetése leszen, a mint iratók. Jobb azért, hogy közönséges industriából az ilyen malmot mindenkoron épen tartsák és hasznot adjanak belőle, hogy sem mint magokat azoknak abból való kárának megfizetésében ejtsék.

A fűrész építésére is és épen való tartására szorgalmatos gondja legyen udvarbiránknak, hogy azoknak is hasznok és a deszka metszés gondviseletlenség miatt meg ne szünjék és a holott fenyőfából való deszka metszés nem lehetne, bikk, jávor, hársfa, tölgy és egyéb nemű fából is a minek szerit tehetik, deszkát mentől többet metszessen az udvarbiró. Hasonlóképpen zsendely csináltatásra, hordófalakra, szőlőkarokra, abroncsokra és egyéb fabeli szükséges eszközökre a minek hol helye és mikor ideje kora vagyon, fogyatkozás nélkül való gondot viseljen az udvarbiró. Pusztá malomhelyünk is ha hol volna, malmot csináltasson reá, heában ne tartsa a helyét, reá híván annak módja szerent, ha közös hely volna, a több patronusokat is.

15. Jozságinkban való tavainkra, halászó vizeinkre is az udvarbiró

szorgalmatos gondot viseljen, pusztulni, avagy halatlanul állani ne engedje, a veszendőket megépítse, halatlanokat meghalassza bővön, ha mikor elbocsátásoknak, halak eladásoknak ideje leszen, praefectusunk hirivel cselekedje, jövedelmeket igen igaz számtartás alatt adminisztrálja. Tilalmas halászó vizeinkre is szorgalmatos gondja legyen az udvarbirónak, a régi rendtartás szerint most is meghirdesse és mindenkor, valamikor szükséges, kemény büntetés alatt őriztesse, kerültesse őket, hogy vigyázatlansága miatt, vagy engedetlensége miatt ne pusztuljanak és ha valaki olyan helyeken találtaik flor. 12, avagy annalis nagyobb birság kívül, pro damni quantitate el ne bocsáttassék. Pisztrangos vizeinkre a hol vannak azonképpen gondot viseljen az udvarbiró, kikhez szabados halászok is lehetnek, az olyanok is sem a halászok ne pusztuljanak, sem a vizek ne halatlanadjanak, hanem inkább épüljenek gondviselése alatt. És sem tavainkat, sem halászávizet, sem pisztrangos patakinat, az kik csak mieink, közönséges képpen ne halásztassa, hanem derék szükségekre és jövedelmekre tartsa. Házunk szükségére, emberséges útonjáróknak, a mint megirattuk és ha kívánatlik, egyéb bevezető kedveskedésekre is az olyanokat halásztassa, a kik másokkal közösek. Pusztahelyinket is, ha hol találtaik, omni via et modó megépíttesse és hasznadúvá tegye.

16. A mely jószáginkban bor, buza, bárány és egyéb dézmák vannak, arra igen szorgalmatos vigyázása legyen az udvarbirónak, hogy az olyan helyekre dézmások, jó lelki ismeretű emberek és emberséges zálogosok rendeltessenek mindenkor, és kiváltképpen azok, a kik egybéként is mű kötelességünk alatt vannak, hogy valamint más külső nemes ember lévén dézmás, ha kárt találtaik tenni, nemesi szabadságával ellenünk ne excipiáljon, és ha olyan kötelességünkön kívül való embert akármi okból kellett kibocsátni is, erről reversalist vévén, elsőben az udvarbiró tőle, hogyha kárt tenne, arról jószágán avagy marháján szabadosan satisfactiot vehessen. (De mindezeket praefectusunknak hirével, akaratjából és rendeléséből cselekedje az udvarbiró) az kik dezmalásokat elvégezvén, erről az udvarbirónak generalis extractust; derék regestumokat pedig praefectusunknak adjanak kezében, a ki számot vétessen tőlök; mely számadásra a reversalisban, kiről emlékeznek, rá is kötelezzék a dézmássá leendő magokat, akár mű kötelességünk alatt akár azonkívül való legyenek; sőt a kik suspectusok lennének, inquisitio is celebraltassék ellenek. Ehez hasonló mód tartassék a csépletés dolgában is; és mivel majorságinkban, dézmáinkban való buzáinknak egyéb gabonáinknak és legumináinknak csépletését ideje korán jó alkalmatossággal cselekedtessék és elsőben mindenik félben két kolongyát csépletetvén a hites birónak jelenlétében szorattassék, tisztittassék és

mérettessék meg, kiről a bíró igaz rovást csináljon és tartsa meg, az udvarbíró fide mediante notálja, a bírónak czedolat adjon de facto róla, hogy így constálhasson, mennyi szemet kell várni és eszerint mikor, melyik féle buzának, egyéb gabonának, asztagnak és akárminek is csé-
peltetéseknek végek leszen, mindeniknek proventusát in 'granis, mennyi
lött légyen belőle, írva adják be praefectusunknak; az először próbára
tudásra csépelletett két kalongyának szeméről való igaz jegyzéssel egye-
temben. Két dézma peng, uno et eodem tempore egy személynek ne
adassék, mivel dézmásnak dézmássa lenne, ott aziránt az igaz admi-
nistratiót nem remélhetjük. A cséplésnek peng végezetin a derék mérés-
sen is a hűtes bírók vagy polgárok, mint a cséplésnek kezdetire iratok,
ott is jelen legyenek. A mérésekről igaz rovást tartsanak, az udvar-
bíróktól minden mérésről czedulát is vegyenek. Arra is reá vigyázzanak
a tisztviselők, hogy se magok se dézmások oly frausban ne találtassanak,
hogy csépletéskor buza, egyéb gabona, avagy akármi legumina körül
forgolodván, az eleit, javát magok számokra ne tulajdonítsák, az alját,
utolját, ucsuját számunkra ne hagyják, vagy buza és gabona percep-
tíóját, amellet erogatióját is ne confundalják, hanem igazán administral-
ván külön-külön distincta ratiót adjanak róla. A ki ebben vétene dézmás
vagy tisztviselőhez illendő animadversionkat el nem kerüli.

17. A koresomákra való borokról és a hol helye van, serről pro-
videáljanak, a koresomák üressen ne álljanak, ha abból való kárunkat
fizetni nem akarja; a hol borunk vagy serünk elfogyna, maga vagy
baráti se senki borát, serét jországunkban sehol se titkon se nyilván ne
árultassa élete, tisztessége vesztése alatt, hanem nyereségre másoktól is
bornak szerit tegye. Ha peng maga borát adná ki koresománkra, azt
annak előtte hütös bíránkkal meg kostoltatván, a mint mástól megitilik,
hogy olyan bort vehetni, aszerint szakaszszák annak is az árrát, melyet
kivevén belőle, azonkívül lucrum éppen számunkra maradjon. A hordok
mérésében is a hütös bírák avagy polgárok közül valamely hütös bizo-
nyos személy és a csaplár is jelen legyen, kinek udvarbíránk cedulát
adjon róla és ők is tehessenek recognitiót a hol kívántatik a hordoknak
quantitásáról, mennyi borferője lehetett. A borseprő a mi számunkra
égettessék ki és égett borból való jövedelmet is külön percipialjon, külön
ratio alatt tartsa udvarbíránk, cedulát adván az égetőnek róla és ki-
égetésére mennyi seprőt adott és mennyi csepegése, jó égett bora lött.
Czégér nélkül való titkos koresomákra bizonyos, igazságos exploratorok
által vigyáztasson udvarbíránk jországinkban, hogy azoktól koresománk
jövedelme ne minuáltassék; a kit rajta érhetnek, személyválogatás nél-
kül borának feneke kivágattassék és magok flor. 12 büntettessenek
toties quoties. Jobbúgyinkat is peng más ember koresomájára, nemes

avagy parasztéra való meneteltől, azokról való borhordástól flor. 12 birsággal eltiltsa, a ki az ellen is vétene, megvegye rajta számunkra, alioquin maga adja meg a birságot.

18. Igen meglássa azt is az udvarbiránk, hogy a jószágban sohult két szaput, mérczét, vékát, két böcsüt vagy kétköblöt ne tartson, hogy a nagyobbakkal bevegye, a kicsinnel kiadja tetézve vagy egyenesen való mértékben, mércze vagy véka megrugodozásban ne keressen privatum commodumot és a szegénységnek kárt ne szerezzen, a mint néhol találtak affélék, mert ha azt cselekedni tapasztaltatik, meghal érte.

19. Tiszti alatt levő házaiknál a sütésre szorgalmatos gondviselése legyen, úgyhogy egy véka fejréczipónak való lisztből magunk asztalára ötven czipó süttessék, az abrakosoknak egy véka lisztből hatvan, mert ratiot is aszerint exigáltatunk tőle; derczéje, korpája apró marháink számára tartassék.

20. Majorunkban tyuk, lud, réczék, pávák, indiák, juh, disznó, öreg lábos marha, mentől több lehet, szaporittassanak; majorbeli szolgálóinknak, cselédnek heában ne fizessen, alioquin számvételkor oda írják udvarbiránkra.

21. Jóságunkban, mikor Isten a makknak létét adja, azt idején investigálván, mindenfelé hirt adjon, mentől több sertésmarhát szerezzen, sőt penig maga industriáját mutatván. mentél jobb haszonnyereségre való hízatlan marhákat vegyen és meghízaltassa a makkon, úgy adassa el, jövedelmét jószágunknak igyekezzék ebbeli minden jó alkalmatossággal szaporítani. Valahól serre való háznak építését, sernek nevelését hasznosnak látja lenni, azt mennél hamarább felépítse, jó senket főzessen, árultasson, abból is hasznot szerezzen, mindazáltal praefectusunktól értsen a dologból.

22. Vámos helyeinkre mind vizen s mind szárazon valókra, a hol affélék volnának, bizonyos zálogos emberek rendeltessenek, kikkel együtt az udvarbirák is a vám hasznáról peculiaris ratiot tartsanak.

23. Várunk, udvar és majorházunk körül, hol mikor, mi szükséges restauratiók kívántatnak, azokat helyreállítani udvarbiránk semmi alkalmatossággal el ne mulassa.

24. Jobbágyink hogy gondviselése miatt többüljenek és szaporodjanak, arra kiváltképpen való gondviselése legyen, hogy nem csak az elbujdosott jobbágyoknak visszavételére és helyben telepítésére is szorgalmatos gondja és vigyázása legyen és igyekezzék is.

25. Méltó vigyázás leszen erre is, hogy ha valamely falunk, jószágunk pusztulni kezdene, annak pusztulása, romlása a gondviselők privatumai miatt és azoknak elviselhetetlen keménysége és kegyetlensége miatt esik

és leszen, melyben ha ki a gondviselők közül comperiáltatik, kemény büntetés nélkül el nem szenvedjük, abbéli kárunkat rajta vesszük meg.

26. Minthogy pedig jószágunkban néha törvénnyel is sok dolgoknak kell eligazodni, azokra is az udvarbíró oly gondot viseljen, hogy az igazságnak megtartásával dolgaink is meg ne károsodjanak. A nehéz causákat pedig, ugymint jószág dolgát, avagy emberhalált és egyéb difficiliores causákat magától az udvarbíró el ne igazítson, hanem praefectusunknak idején értésére adja és attól várjon, ő gondviselése a derekas causák, mint az instructionkban megirattuk.

27. Az idegen jobbágyok, minthogy a jószágunk szaporodására valók, ha valamely jószágunkban olyan jobbágyok találatnának, vagy szállani és telepedni akarnának, az olyanokat udvarbíránk biztassa bizonyos ideig való szabadsággal de facto és a dolgot praefectusunkkal közölvén egyező akaratból illő ideig megis adjon nekik valósággal, de jól reá vigyázzon és meglássa, hogy valami hujdosók ne legyenek, hanem olyak, kik hogyha szabadságok alatt épülnek földönkön, vagy addig ott laknának, azután is örökösen megmaradjanak alattunk.

28. Minthogy az uristen szabados, bölcs ítélete szerint eleitől fogva telet és nyarat rendelt lenni, a nyár lévén a téli örökséges jóknak betakarításának és gondviselésének ideje, azért arravaló szükséges vigyázási között arra is kívántatik az udvarbíronak szükséges, szorgalmatos gondjaviselésének lenni, hogy mindenféle gyümölcsök minden kerteinkben és jószáginkban, mikor isten létét adja, aszalnivalót mindenütt bőséggel aszaltasson, nyersen is télrevalót betakaritasson, ugyhogy pénzt is teremtsen minden industriájával belőle, hogy fogyatkozásunk semmi affeléből is ne legyen, sőt más majorságból is, a ki magunk szükségünkre, ha ott laknánk s nem kelne el, per omnes occasiones pénzt teremtsen oeconomica providentiája szerint.

29. Jószágunkban mindenféle vadbörnek idegen kézhez jutása tilalmas, azért flor. 12 birság alatt sehová és senkinek ne legyen szabad a vadbört eladni, hanem udvarbíránk kezébe illendő áron és fizetésért. De reá vigyázzon az udvarbíró, hogy a mely jószágunk esztendő által vad börrel tartozik, az olyant igaz szám szerint szorgalmatosan beszedje és mind a vadászoknak a jószágban, a hol vannak, mind pedig közönséges képpen a jobbágyoknak is ugyan imponálja büntetés alatt, hogy a ki mi vadbört kaphat, az ő kezéhez adja be és ő fizessen érette nekik, ugy hogy roka börért dr. 80 adjon, vagy ha jó öreg a bör dr. 90; szép nestért adjon flor 1 dr 50; szép farkas börért flor. 2; hiuzbörnek az ő mivolta mutathatja meg bérét, ad minus flor. 6.—

30. Minthogy pedig jószáginkban mindenféle lábas marhák isten áldásából szaporodnak naponként (a kire szorgalmatosan igyekezzék is

udvarbiránk mentől többre szaporithasson mindenféle marhát) széna bőségesen takaríttassék és mindenféle marha is diligenter conserváltassék, marháink meg ne fogyatkozzanak, nehogy valami éhezésre avagy éhelhalásra jutnának. De mivel a széna sokfelé is kelhetik el és nem csak marhával való megétetésre, hanem pénzteremtésre is gyakorta jó egy majorság: igyekezzék mentől jobb idein takartatni az udvarbiró, hogy a mikor kivántatik, más majorságba is adhasson belőle és pénzt is teremthessen, melynek mind takarításáról, költségéről igaz számot is adjon és tartson. De meglássa, hogy szénánkban semmi úton és okon kün veszni kiválóképpen maga privatumáért ne engedjen.

31. Minden vetéseknek, őszieknek és tavasziaknak köből számokra privata ratiot tartson, mennyi köblöt vetett, és azon mennyi kalongya takarodik, igen diligenter felírja, hasonlóképpen a dézmalásban akár-mivel nevezendő gabona legyen, a páterfamiliasnak nevét, lakóhelyét és mindenféle gabonájának kalongyája számát consignálván, egy particularis ratiot tartson róla, mert különben számadásban helye is nem leszen s nem acceptállatik.

32. Arra is az udvarbiró szorgalmatos gondot viseljen, a vetésnek idején igen szorgalmatosan, bizonyos hütös embert állasson, a ki jelen legyen a megmérésnek idején is és recognitiot tartson róla, hogy a mennyi magot ratioban felír, hogy vettet a földbe, az úgy el is legyen valósággal vetve, melyre a mint a recognitio említése alatt írók, a hütös ember is számot tartson, alioquin udvarbiránk ebből is kétséget veszen magára.

33. Törvény szerint eligazító dolgok is forognak jóságunkban, azért az udvarbiró ebben maga sinceritását is és maga conscienciájának könnyeségére azt kövesse, hogy magától törvént, kiváltképpen in causis difficilioribus ne tegyen, közelebb való nemes emberekben behívjon, azok ítéletekből tegyen törvént és a törvény szerint való birság, a ki egy forintot meg nem halad, magáé az udvarbiróé legyen, egyéb accidentiak proventusai pedig, ugmint: magvaszakadt embereknek marhái, testamentomban legált akármi jók, törvény szerint megsententiaztatott gonosztevőknek és elszökött embereknek marhái is, melyek legitime devolvattannak mű reánk. Azonkíppen az egy forint felett való birságok is mű számunkra percipialtassanak udvarbiránktól és fide mediante consignáltatván mind ez ilyenek, számadásra elő is állattassanak és a mint feljebb a 27. articulusban írva van, a törvények dolgában, kivált képpen a nehéz causákban praefectusunk hírével, tetszésével és segítségével járjon el, mint feljebb megirattuk.

34. Muletakat pedig, ha mi esnék, külön ratioban írjon fel udvarbiránk igen diligenter és azoknak három részét igazán mű számunkra administralván, a negyedik része magáé lehet.

35. Erogatiojában pedig udvarbiránk ilyen rendet tartson: Tőlünk elrendeltetett praebenda és fizetés megadassék mindeneknek, valakiknek mit rendeltünk és adni parancsoltunk; azon commissionk nélkül senkinek semmit ne adjon, mert verbalis commissiokat a számvető nem acceptál: valakinek pedig commissionk és rendelésünk szerint is mit erogál, quietentiat extrahajjon attól. Viszont, ha mit percipial valakitől, maga kezeirása által cedulaát adjon neki, maga is igaz ratiót tartson és instructioját prod[ucalván] úgy adjon számot róla.

36. A mézárszékek is continue való interventioja nem utolsó jövedelme lehet a jorzágnak, azért arra is oly szorgalmatos gondot viseljen udvarbiránk, hogy mindenféle nyuzznivaló marhát az üdönök változása szerint mindenkor eleget szerezzon és adjon a mézárosoknak, a szék husból soha meg ne fogyatkozzék, kiből ott való cselédink is tápláltassanak; udvarbiránk gyertyával, bõrrel intertenealtassék, és ha mi egyéb haszna lehet is, igazsággal administráltassék.

37. Jorzágunkban pusztá házhelyeink után földjeinket, szénaréteket, szőlő örökséget, ha vannak, fide mediante requiralja az udvarbiró, és ha valamelyek abalienaltattanak, jorzágunkhoz minden industriaival recuperálja és akárkinél volnának is, kiváltképpen nemes embereknél, minden résziben megdézsmálja mindaddig, valameddig arról való külömb annuentiankat nem látja. —

38. Csürünkben való fogyatkozásokat jól megvizsgálja és egyéb építések között azoknak fogyatkozását, melyeket látván, szorgalmatosan megépítse, benne való takarmányunk ne károsodjék; gasztól, ganétól, rég gyült polyvától csürünket tisztán tartsa, mutassa abból is jó forgolodását.

39. Méheinknek szaporodásában és mentől többnek tartásában is nem kisebb forgolodással munkálkodjék, mint egyéb majorságokra való gondviselésével, nem csak egy helyen pedig, hanem mentől több helyen afféle majorságot tarthat, mindenütt tartson, és tudós, bizonyos embereket, méhészeket rendeljen hozzája, kiket nyárban főképpen rajzásoknak idején egyéb szolgálattal ne bántson.

40. Ha mely udvarbiránk feles cselédet tartana, többet, hogysen mint engedve lennének a mi kenyérünkön és költségünkön, arra való expansái számban nem acceptaltatnak. —

41. Mikor holmi kereskedésnek is ideje lenne s meg nem indul benne az udvarbiró, sőt ha hozzá kezd is maga hasznát követi inkább, hogy sem mint a mi jövedelmünkkel valami haszonszerzést számvételkor arányozhatna, hogy el negligált, avagy magának conservált avagy pedig a mű hasznunkból másnak indulgeal, reáírják és meg is veszik rajta. —

42. A mely majorságbeli marha eladni való leszen, az udvarbíró akkorra tartsa eladását, mikor jobb ára lehet; üdöne elölte ára alatt el ne vesztegesse; eladásának is jó idejét el ne mulasztssa, alioquin az ilyen haszomból lett károkat is reá írják a számvevők és mű is exigáljuk rajta.

43. Ha mely dolgot, munkát egész josztágnak közönségesen kellene végbe vinni és az udvarbíró arra a josztágnak csak némely részét fordítaná és a többtől pénzt avagy ajándékot venne a munkából való kiengedésekért, az ilyen excessus is a számvetelkor post diligentem inquisitionem illendőbb büntetéssel redundál az udvarbíróra.

44. Ha valaki jobbágyink közül oly czégéres vétekben esnék, kiért halált avagy súlyos birságot érdemelne és az udvarbíráknak kedvét keresvén, büntetetlen maradna, avagy elbocsátatnék ajándékért, avagy vigyázatlanság miatt elszaladna és elmenne: aminemü büntetésnek törvény szerint kellett volna lenni, azt az udvarbíron veszik meg birságul. —

45. Minden angariában udvarbíránk summarius extractust adjon bé praefectusunk kezéhez de universis perceptis et erogatis, hogy az mikor, micsoda perceptionknak és erogationknak tőle végére akarunk menni, tudósítson mindenkoron felőle. Hogy penig mind magának az udvarbírónak administratiojában, mind nekünk is számvetésünkben jobb alkalmosságunk lehessen: minden esztendőről külömb számot adjon, ugyhogy esztendeje elközelítvén, arról való generale registumunkat sine ulteriori dilatione beszoáltasson számvetelre és arbitrativa revisiora is, mely rendtartás singulis annis observaltassék, hogy tessék meg udvarbíráknak minden industriaja, forgolódása és josztágunkban jövedelmünk szaporodása. —

46. Az udvarbíró vagy tisztartó, ha tovább tisztiben megmaradni nem akarna, esztendejének eltelése előtt két honappal praefectusunknak értésére adja, hogy más gondviselőről idején provideálhasson a josztágban és a kiállott udvarbíró kiállása után, legfeljebb egy hónap alatt tartozzék minden ratiot beadni, difficultasit eligazítani. —

47. De a meddig tisztiben leszen, semminemü határunkat el ne hagyja idegeníteni, foglalni, kiknek oltalmazásában praefectusunktól várjon, ha hol azokban impediálni, bántani kezdenének, praefectusunknak arra tetszését vegye oltalmazásáról, azt kövesse. Sőt ha hol mit eltalálna foglalni, idegeníteni, azoknak is recuperatiojára szorgalmasan gondot viseljen. Erdeinket, kiváltképpen közelebb valókat ben tartsa, senkinek azokból ne is kedveskedjék. —

48. A hol másokkal közös berdes (berkes?) erdeink, rétünk, halastó vizünk, makkos erdeink, bor, buza és egyébféle jövedelmünk volna, arra is oly szorgalmas gondot viseljen, hogy kárunk ne következék

belőle, mert egyáltalában kárát s gyalázatját fogja vallani. A közös jobbágyokra is hasonlóképpen viseljen gondot, vagy pedig megosztassa őket, ha volna ilyen a jóságban, hogy valakivel osztoznunk kellene. —

49. A hol tyukkal, luddal, tyukmönynyal tartozik jóságunk, az olyanért pénzt vegyen az udvarbíró, mivel konyhánkra nem kívántatik most, az árrát pedig úgy szedjék fel, a mint az üdö mutatja az olyan-nak vagy jobb vagy kisebb áros voltát. Házunk szükségét ne ilyenből, hanem a majorból tartsa, és annyi majorsága legyen afféle is, hogy ne csak a ház szükségére kelhessen, sőt pénzt is teremtsen belőle. —

50. Várunkat mindazáltal, vagy udvarházunkat egyszer-másszor vajjal, turóval, sajttal, szalonnával, liszttel, abrakkal, borsóval, lencsével, kásával, darával, mézzel; eczettel, kender- és lenmag olajjal, kertbeli veteménnyel és mindenféle éléssel, fával bőven megtakarítsa, megrakja és régieket költvén mindennapi szükségére, ujabbakat tegyen helyébe, így mindenkoron oly bőséggel legyen élése házunknak, hogyha szintén isten magunkat valamikor oda vinne is, avagy pedig Fejedelemasszony szerelmes atyánkfia maga udvarnépével menne oda, semmiből olyankor fogyatkozása házunknak ne találtassék. —

51. Mivel pedig a dolgok szükséges forgását minden gondviselésnek jó alkalmatosságát az üdö horcozza és a dolgoknak állapotoknak forgása változása mutatja meg: hamit ez instructionk magában nem comprehendálna is, ami az ő tisztéhez, instructiojához való dolog lehetne: az udvarbírónak maga virtusa és diligentiája az, hogy látván, értvén, minden állapotokat, jó alkalmatosságokat, semmit abban el ne mulasson, praefectusunknak hirré tenni és mindenekben tőle függjön s hallgasson, hagyása és parancsolatja szerint cselekedvén és viselvén magát, azt kövesse és cselekedje mindenekben, valamit böcsületünknek, méltóságunknak, előmenetelünknek, jóságunknak javára, oltalmazására, megtartására, házunknak, jövedelmünknek öregbitésére, terjedésére, és kárunknak akármből eltávoztatására fogna praefectusunk parancsolni; maga is azt követvén cselekedvén, a mit legjobbat feltalálhat, hogy hasznos szolgálatjával tehesse érdemessé magát kegyelmességünknek elvételére. —

52. Mivel pedig a várban minden rendbéli szükséges szolgáltnak nagyobb részéből asztalok tartásával együtt fog fizetések megjárni és így nem sok praebendarius lészen; a kulcsárral minden héten az elkölt bornak hordaját rámérse, akár praebendariusokra, koresmára, vagy boroktöltésére költ legyen el valamely hordóbor, de minden héten az üres hordót vízzel megmérse s úgy vegyen számot a kulcsártól magának könnyeségiért. —

53. A mi jövedelme birságból és egyébből ab antiquo szokott volna jírni az udvarbírónak, az olyan accidentia ezután is övé legyen. —

54. Ezeken kívül mégis a mi dolgokat a tisztinek és hivataljának jó viselésére irhatnánk, hagyjuk a maga jó industriájára és discretiojára. Ilyen hivatalban többször forgott, látott, hallott ember feltalálhatja, mint felelhessen ezeken kívül is meg hivataljának, hogy mind a mi böcsületünket, méltóságunkat helyén viselje, magának is jó nevet, kedvességet szerezhessen, kire hogy isten segítse, kívánjuk. Reserválván mindazáltal magunknak, hamivel ezután ezt is, az instructionkat többíteni, nagyobbítani akarnok. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 26 mensis januarii Anno Domini 1634.

G. Rákoczy mpr.

p. h.

Eredetije a gróf Teleki nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt, újabb rendezés VIII. 3065. sz.

Közli: KONCZ JÓZSEF.